

4. Соколова Г. Б., Форостян О. І., Особливості емоційного виго-
рання педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми
потребами. *Наука і освіта*. 2021. № 2. С. 53–59.

5. Ярмола Н. А Інклюзивне навчання: реалії та виклики сьогодення.
Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру і війни : матеріали
IX Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології,
25–26 жовтня 2023 р. м. Київ. Київ : Ін-т спеціальної педагогіки
і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2023. С. 618–622.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-619-8-52>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Омельян Анна Максимівна

студентка магістратури 1-го р. н.

факультету психології та соціальної роботи,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

науковий керівник: Рябенко Михайло Іванович

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогічної освіти та соціальної реабілітації,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Війна істотно трансформувала умови функціонування вищої освіти, загостривши проблему нерівності доступу до навчання, безпеки освітнього середовища, стабільності освітніх траєкторій та психоемоційного благополуччя здобувачів освіти. У цих умовах інклюзивність перестає бути другорядною характеристикою освітнього процесу й постає як один із базових індикаторів якості вищої освіти. Особливої ваги набуває проблема формування інклюзивної компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти, оскільки саме вона визначає здатність організовувати доступне, безпечне, студентоцентризоване та гнучке навчання для різного контингенту студентів [1, с. 33–35; 6, с. 80–81; 18, с. 3].

Європейські стандарти забезпечення якості вищої освіти акцентують увагу на студентоцентрованому навчанні, підтримці різних груп

здобувачів, професійному розвитку викладачів, належному ресурсному забезпеченні та системному використанні даних для вдосконалення освітніх програм. У сучасному європейському дискурсі соціальний вимір вищої освіти передбачає інклюзію, рівність можливостей, добробут студентів і гнучкість освітнього процесу. Тому інклюзивна компетентність викладача ЗВО має розглядатися не лише як окрема професійна якість, а як показник зрілості системи внутрішнього забезпечення якості освіти [5, с. 80–85; 6, с. 82–84; 11, критерій 8; 15, с. 26–27].

Метою дослідження є обґрунтування сутності інклюзивної компетентності майбутнього викладача ЗВО в системі координат європейських стандартів якості освіти та викликів воєнного часу, а також визначення критеріїв її оцінювання в межах внутрішніх систем забезпечення якості.

Узагальнення європейських і національних підходів дає підстави трактувати інклюзивну компетентність майбутнього викладача ЗВО як професійну здатність забезпечувати якісне, доступне, безпечне й підтримувальне навчання для різноманітного студентського контингенту в умовах невизначеності, спираючись на принципи прав людини, недискримінації, студентоцентрованості, універсальної архітектури, розумного впровадження, академічної доброчесності та етичної відповідальності [3, с. 51; 14, ст. 24; 15, с. 26; 18, с. 12–13].

У структурі цієї компетентності доцільно виокремити кілька взаємопов'язаних компонентів. Перший – ціннісно-етичний, що охоплює прийняття різноманіття, повагу до гідності кожного студента, недискримінаційні установки, академічну доброчесність і відповідальне використання цифрових технологій. Другий – нормативно-правовий, пов'язаний зі знанням законодавства у сфері інклюзивної освіти, прав осіб з особливими освітніми потребами, принципів універсального дизайну та розумного пристосування. Третій – дидактико-проектувальний, який виявляється у здатності конструювати навчальні програми як доступні та гнучкі, передбачаючи різні способи подання матеріалу, залучення студентів і демонстрації результатів навчання. Четвертий – комунікативно-партнерський, що передбачає взаємодію зі студентами, адміністрацією та іншими стейкхолдерами. П'ятий – оцінювально-аналітичний, який стосується справедливого й прозорого оцінювання, збору та інтерпретації зворотного зв'язку, використання даних для корекції освітнього процесу. Шостий – цифрово-інклюзивний, орієнтований на забезпечення цифрової доступності навчального контенту та організацію якісного онлайн-і змішаного навчання. Сьомий – психолого-педагогічний компонент стійкості, що охоплює здатність викладача створювати психологічно

безпечне середовище, враховувати досвід студентів і підтримувати їх у межах педагогічної ролі [3, с. 49–51; 9, с. 28–33; 17, с. 126, 134–135].

Воєнний час актуалізує саме ті складові якості освіти, які у стабільних умовах часто залишалися недооціненими: безпеку, підтримку, гнучкість, етичність, цифрову доступність, чутливість до травматичного досвіду та психоемоційного стану здобувачів освіти. За таких обставин якість освітньої програми визначається не лише відповідністю змісту формальним стандартам, а й здатністю забезпечувати безперервність навчання, зберігати доступність і підтримувати різні категорії студентів, зокрема внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, студентів із травматичним досвідом, тих, хто поєднує навчання з роботою або волонтерською діяльністю [1, с. 35, 54; 6, с. 80–81; 7, с. 54, 80, 98–99; 9, с. 31–33; 11, критерій 7; 17, с. 126].

Для оцінювання сформованості інклюзивної компетентності майбутнього викладача ЗВО доцільно використовувати систему критеріїв, сумісних із логікою внутрішнього забезпечення якості освіти. До таких критеріїв належать: ціннісно-етичний, нормативно-правовий, проєктувально-дидактичний, оцінювально-аналітичний, комунікативно-партнерський, цифрово-інклюзивний та критерій психолого-педагогічної стійкості. Їх практична реалізація можлива через кейси навчально-методичних матеріалів, аналіз силабусів, кейс-завдання, спостереження за мікрОВикладанням, самооцінювання, рефлексивні нотатки чи щоденники, опитування студентів і аудит цифрової доступності освітнього середовища [6, с. 83–84; 7, с. 23; 11, критерій 7–8; 15, с. 26–27; 18, с. 12–13].

Отже, слід зазначити, що інклюзивна компетентність майбутнього викладача ЗВО в умовах війни має розглядатися водночас як професійна характеристика педагога і як важливий індикатор якості освітньої програми. Європейські стандарти якості, документи соціального виміру Європейського простору вищої освіти та правозахисна рамка інклюзивної освіти формують узгоджену основу для оновлення підготовки викладачів в Україні. Інтеграція інклюзивної компетентності у результати навчання, зміст педагогічної підготовки та процедури внутрішнього моніторингу якості є необхідною умовою підвищення стійкості й справедливості вищої освіти у воєнний час [5, с. 83–85; 7, с. 80, 98–99; 11, критерій 8; 14, ст. 24; 15, с. 26–27].

Література:

1. Николаев С., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну : аналітичний звіт. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.

2. Качалова Т. В., Новгородський Р. Г., Останіна Н. С., Крило-вєць М. Г., Левандовський М. Ю. Інклюзивна компетентність викладача ЗВО: сутність, структура. *Наукові записки* / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин : Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2023. № 2. С. 127–134. *Серія «Психолого-педагогічні науки»*.

3. Пугач В. М., Дембіцька С. В., Кобилянський О. В., Кобилянська І. М. Формування інклюзивної компетентності викладачів закладів вищої освіти як наукова проблема. *Наукові записки*. Кропивницький : Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2025. Вип. 217. С. 48–54. *Серія «Педагогічні науки»*.

4. Воробйова О., Дебич М., Луговий В., Оржель О., Слюсаренко О., Таланова Ж., Трима К. Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції : монографія / ред. В. Луговий, Ж. Таланова. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. 220 с.

5. Оржель О. Ю., Отич О. М. Соціальний вимір ЄПВО як стратегія посилення інклюзивності вищої освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2024. № 2 (215). С. 79–87.

6. Цимбалюк С. Соціальна інклюзія у вищій освіті: методологія оцінювання. *Education: Modern Discourses*. 2024. № 7. С. 80–92.

7. Оржель О., Бойченко М., Грищенко І., Ковальчук Г., Петроє О., Цимбалюк С., Шофолова Н. Політики і стратегії підвищення інклюзивності української вищої освіти у післявоєнний період : монографія / ред. О. Оржель. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2025. 107 с.

8. Лазуренко О. О., Тертична Н. А., Сміла Н. В. Напрями психологічної підтримки українських студентів під час війни. *Журнал сучасної психології*. 2023. № 1. С. 93–101.

9. Гуренко О. І., Мицик Г. М., Попова А. С., Лопат Г. О. Використання цифрових технологій для реалізації інклюзивної вищої освіти: перспективи та обмеження. *Інклюзія і суспільство*. 2023. № 2. С. 28–36.

10. Ташкінова О., Пономарьова Л., Роговська О. Проблеми та перспективи запровадження травма-чутливого викладання в закладах вищої освіти України. *Людинознавчі студії*. 2023. № 17 (49). С. 61–68. *Серія «Педагогіка»*.

11. Про затвердження «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» : наказ МОН України від 15.05.2024 № 686. *Офіційний вісник України*.

12. Про вищу освіту : Закон від 01.07.2014 № 1556-VII. *Офіційний вісник України*.

13. Про освіту : Закон від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Офіційний вісник України*.

14. Конвенція про права осіб з інвалідністю : конвенція ООН від 13.12.2006. *Офіційний вісник України*.

15. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Brussels, 2015. ISBN: 978-9-08-168672-3.

16. Redecker C. European framework for the digital competence of educators : DigCompEdu / Punie Y. (editor). Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. ISBN 978-92-79-73494-6.

17. Anderson R., Landy B., Sanchez V. Trauma-Informed Pedagogy in Higher Education: Considerations for the Future of Research and Practice. *Journal of Trauma Studies in Education*, 2023. No. 2. С. 125–140.

18. A guide for ensuring inclusion and equity in education. Paris : UNESCO, 2017. 46 с. ISBN 978-92-3-100222-9.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-619-8-53>

**ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА В ІНКЛЮЗИВНОМУ
ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПСИХІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ
СОЦІАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

Співак Ярослав Олегович

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології,
Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Україна*

Співак Людмила Анатоліївна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології,
Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Україна*

Коротка Валерія Вікторівна

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
3 курсу ОП «Практична психологія»,
Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Україна*